

Проф. Думитру Станилоае

ОСВЕЂЕЊЕ И ОЧОВЕЧЕЊЕ*

Свака светост је од Бога. Јер само је Бог свети. Међутим иако се она дарује живим бићима, светост је ипак трансцендентна. Она није искључиво природна особина као што су то остале особине, својствене створеним бићима.

Светост Божја је са једне стране унутарња особина Свете Тројице, а са друге стране она се открива у свету постајући партиципајућа особина човечјег бића. У првом смислу она је апсолутно апофатична, неодредива, док се у другом смислу она примећује али у једном таквом облику који је тешко објаснити логичким путем, па се она, пре би се могло рећи, преживљава и искуствено доживљава. На овом месту говорићемо посебно о тој светости која је у свету откривсна, дакле о светости која нам је доступна на тај начин што се Бог спушта у свет путем својих нестворених енергија.

У светости, која се открива свету изражава се сједињење откривеног и трансцендентног Бога, као и висина и дубина снисходивости Божје. Када Бог не би био трансцендентан, онда ми не бисмо могли познати Његову светост, а да се Он није појавио у свету, онда ни свет не би могао да учествује у светости, па би шта више та особина у том случају била непозната. Бог се спушта у свет и открива се, међутим у том силаску остаје ипак нешто што се издиже изнад космичког и што спада у једну другу врсту егзистенције. Када светост не би била трансцендентна, она нам не би могла дати снагу да стално сами себе трансцендентирамо. Да се она није спустила до нас, онда ми не бисмо чинили покушаје да је задобијемо, јер би била потпуно недокучива. Када Божја трансцендентност зрачи пред нашим свешћу, то се онда она показује у особини до нас спуштене светости и то такве светости која се тешко може објаснити речима и појмовима, али која се на неки начин може доживети. То „сасвим друго“, оно „тајанствено што нас узнемирава“, *mysterium tremendum* божанске стварности, вероватно се ни у чему другом не може тако дубоко доживети као у светости која окружује њену појаву. Откривење Божанства може се скоро поистоветити са светошћу. Али баш због тога што светост није од овога света доказ је да се Бог разли-

* Превод из часописа *Orthodoxe Stimmen* бр. 88/1975
Превео Војислав Утвић.

кује од света јер нам се открива као светост. Може се рећи да нам се кроз светост у сажетој форми открива све оно што је Бог у својој трансцендентности, која је различита од света. Светост је јасна и активна тајна присутности трансцендетног Бога. У њој се у концентрисаној форми открива све оно чиме се Бог разликује од света.

Баш због тога светост није својство неке безличне мистерије или основе природе. Она је својство трансцендетног Бога као личности, јер пред светом тајном осећамо страх и стид као да се налазимо пред Највишом Савешћу која нас позива на одговорност. Света трансцендентност припада једној Личности која нам се открива да би нас уздигла себи, и која потенцира нашу личну свест да бисмо стално мислили на нашу грешност и да би стално чинили покушаје да победимо себе и да се уздигнемо изнад ње. Светост Божја показује се као слава која у човеку изазива бескрајно страхопоштовање али и вољу да себе поправимо и уздигнемо, па се светост може изједначити и са истинитом самосвешћу.

„Ако је душа проникнута духом страхопоштовања у Христу, она тада, посматрајући само себе, заборавља на свет и на све оно што у тај свет спада, те ако остане дуже времена у таквом стању посматрања и навикне се на њега, онда ће она сагледавати још само себе у своме ништавилу и скрушености са уверењем да ништа на земљи није тако недостојно као она сама”.¹⁾

Светост Божија нас испуњава страхом који је различит од било каквог овоземаљског страха, то је једна језа какву не можемо доживети у световној стварности, то је језа која је измешана страхом, плашњом, стидом због свега онога што је у нама упрљано. Пред светашћу стојимо као пред самосвешћу која нас за све позива на одговорност и која жели да нас издигне изнад свега што је грешно у нама. Пред њом се осећамо потпуно разголићени у својој нечистоти и голотињи.

Међутим истовремено нас ова светост и привлачи. Дионисије Ареопагит идентификује Божију светост са његовом савршеном чистотом, а наше освећење са нашим очишћењем (О црквеној хијерархији). Међутим ова савршена Божанска чистота буди у нама не само страх него нас и привлачи себи. У том случају међутим, она може бити само својство једне личности. Јер како стид тако и страх јесу стид и страх пред једном личношћу, јер природа или било шта друго што на њу личи не могу изазвати никакав стид. Стање самооткривања које настаје у нама освећењем, улива у нас страх пре него што достигнемо такво стање, али смо после достигнућа таквог стања испуњени радошћу. Ово откриће указује нам на све оно што је добро у нама и захтева од нас напор у смислу једног све дубљег просветлења да би се показали достојни пред високом Самосвешћу која нам се јавља у својој савршеној чистоти. А човек ће бити очаран лепотом свог истинског бића поготово стога што ће својом чистом основом да се усуди да ступи пред савршеног, чистог Бога. Добро је то што нам Бог открива наше право биће и што је у нас усадио тежњу да се сами просвећујемо. Добро је по нас и то што нас савршена највиша

1. Симеон Нови Богослов, IX етичка беседа у *Traites theologique et etiques*, св. II, стр. 254 у: *Sources chretiennes*, бр. 129 издање J. Darouzes.

Самосвест не одбија иако познаје нашу склоност ка греху, а добро је и то што та Самосвест буди у нама тежњу да се просветлимо. Ми смо срећни, јер се осећамо растерећени и јер нас ништа не спречава да будемо поштени пред Највишим Бићем. Ми смо срећни што више не играмо неискрену игру, ону игру која чини да на крају крајева ни сами себе више не познајемо и због које немамо више храбрости да сами себе сачувамо. Ми смо дакле срећни, јер се више не морамо прибојавати да ће зло у нама бити раскринкано. На тај начин чистимо себе за пријем истинитих саопштења. Они који знају да су пред Богом чисти и да им је опроштено, такви ће добити смелост пред Богом (*parrisia*), њихова се свест отвара, такви имају способност искреног саопштавања, без цинизма или дрскости, слично „смелости” детета које не познаје грех. Такви међутим поседују и зрелост свести и радост што су ту свест открили. Баш због тога када се укаљамо ми молимо оне који пред Богом показују смелост да буду наши заступници пред Њим и да се моле за нас.

Дарујући нам светост, Бог нас враћа у право субјективно стање и то стога јер нам је пробудио нашу свест. Он то може постићи само на тај начин ако нам се сам покаже као Личност. Он у нашој личности буди осећај одговорности ступајући са нама у додир као највиши и трансцендентни Субјект са нашим људским субјектом. На тај начин показује се да светост није особина неке несвесне ствари, већ да је светост по својој суштини особина највишег Субјекта. Само стално присуство Бога као Личности у нашој самосвести даје нам „смелост” да му се приближимо. И само због тога је смелост код светитеља постала навика. Чим самосвест о Божјем присуству буде изгубљена, а самим тим буду изгубљене и људска самосвест и страхопоштовање, онда нестаје и те смелости која бива замењена страстима, које отупљују самосвест изазивајући да се у самосвести развије страх пред савршено чистим Богом. А у таквом случају човеку пада врло тешко да се опет приближи Богу, па ако се и одлучи на то он је паралисан страхом. Свети Исак Сиријанац рекао је једном: „просвећуј себе увек пред Богом да не би изгубио смелост када му прићеш, јер си се налазио изван сећања на Њега, а смелост у односу према Богу рађа се путем молитве и сталног разговора са њим”.²⁾

Одважност значи присност са Богом, но то не значи слабљење страхопоштовања према изванредним општењима са Богом, пошто истовремено постоји стална бојазан да општење са Њим буде прекинуто нечим што је прикривено или непоштено.

Свако човечије биће коме се божански трансцендентни субјект намерно обраћа бива свето због свога настојања да се само поправи као и због настојања да у својој свести стално задржава присуство божанског Субјекта.

„Јер Ти јеси свети, Боже наш, и у светима обитаваш” каже се у једној песми Православне цркве. „Обитавање” Божје у светима то је једна стална чињеница свести. Апостол Павле назива све хришћане „светима”, ако у својој свести имају стално чињеницу да у њима још од крштења пребива Христос. Међутим ова се чињеница задр-

жава у свести кроз Св. Духа, јер само Св. Дух може да ојача човечији дух и његову чистоту а самим тим и нашу осетљивост за Божију присутност, јер је он дух и савршено свети.

Понекад се тврди да светост Божја не може бити дата човеку. У последње време се из овога схватања развила теорија да је хришћанство укинуло „светост“ као особину за лица, места и разне ствари и да је све „посветовњачило“. Чак и сам Син Божји пошто се оваплотио профанисао се, тобоже, или посветовњачио. Хришћанство је заправо уклонило спољне границе између светог и световног дајући свима могућност да постану свети. У једном извесном смислу то се збило већ у Старом завету. Стога ишчезавање ове границе није значило никакво опште посветовњачење, него значи стварање могућности за људе да сви буду свети. У Старом завету цео народ је био освешћен од Бога и позван у светост:

„Кажите свему збору синова Израилевих и реци им: будите свети јер сам ја свети Господ Бог ваш“ (Лев. XIX, 2). А апостол Павле, као што је речено, називао је све хришћане „светима“. Свети апостол Петар назива хришћане „светим народом“ (I Петр. II, 9). Сви ми имамо приступ у светост, јер се сви ми можемо сјединити са Христом преко Св. Духа. Ако поричемо могућност да сви постанемо свети, онда ми истовремено поричемо да је Син Божји кроз своје очовечење задржао у Свом човечанском телу и силу Божанства као што бисмо порицали да се Он са нама сјединио преко Светог Духа у својству Богочовека. Другим речима, ми имамо потпун приступ у светост, јер је Бог као Личност савршено чист. А као Христос Он је у човечанству стуб савршене чистоте, савршене осетљивости и заједничарења. Тиме нам Он помаже да откријемо нашу сопствену субјективну осетљивост својим општењем са нама.

У хришћанству се човечјем бићу открило искуство о тајни његове сопствене егзистенције а самим тим и један благи стид у односу према ближњима и према самом себи као што се открила и обавеза да се то човечије биће брине о својој чистоти радећи за своју вечност. А сазнање ове тајне било је омогућено услед приближавања човеку Највише Личности у човечјем облику, највише Ипостаси која је света по своме бићу. Откривење се баш и састоји у томе што нам је Бог као таква апсолутна Личност постао приступачан, а та Личност је јемство за бесконачни значај и вечност човекове личности. Ова чињеница дала је нашем искуству вредност и пружила човековој личности неограничену могућност освећења. Хришћанство је укинуло спољне границе између светог и световног па је свима отворило пут у освећење, јер је у човечјем бићу открило постојање тежње за освећењем, односно тежњу за општењем између наше и Божанске Личности, дакле способност да постанемо учесници у Божанској чистоти, иако оно тврди да освећење долази од Бога и да се и Бог налази тамо где постоји освећење.

За источне свете оце освећење јесте једна велика сличност између човека и Бога, а она се постиже очишћењем од свих грехова, затим путем врлина чији врхунац јесте љубав. Међутим очишћење од греха и стицање многих врлина може се остварити само енергијом нестворене благодати, оне благодати која јача човечије снаге. На

тај начин сличност значи зрачење присуства Божјег у човеку и из човека. Код оних који се воле и који у браку спајају своје душе, лице једнога добија црте лица другога а те црте образују у њима једно активно зрачење. Божанске црте у човеку све више јачају и значе његово савршенство којим ће бити потиснуте карактеристике греха. И баш због тога имају лица светитеља још у земаљском животу нешто посебно, изгледају по плану есхатолошке вечности, а тај изглед рефлектује Божанску особину и Божанску енергију. Преко светитеља на земљи можемо сазнати вечни живот будућега века, онај живот који се преко њих на савршени начин рефлектује из Бога. „Натприродна добра предсказују нам лице и црте разних светитеља. Овде Бог бива непрестано човек у онима који то заслужују. Срећан је дакле онај који у себи својом мудрошћу претвара Бога у човека. Јер, пошто он ову мистерију има у себи, преживљава путем благодати свој преображај у Бога а тај ће се процес наставити кроз све векове”. Тако каже свети Максим Исповедник.³⁾

Суштина врлине јесте јединствена Реч Божја, јер суштина свих врлина је наш Бог Исус Христос.⁴⁾ На тај начин човек има исту животну садржину са Богом, јер и сам Бог у Христу има узорак човечијег живота као Своју животну садржину.

Отисак Божјих црта у нама треба изједначити са нашим обожењем. Али то обожење има се изједначити са очовечењем Бога у нама и са нашим савршеним очовечењем, где је Бог највиши узор наше човечности. Ако ми деламо као Бог, који све воли, онда ми деламо као људи који су се најбоље остварили, јер је наше срце испуњено највишом љубављу, љубављу Божјом.

Светитељи имају већу осетљивост за сваки туђи бол, они се брину више за спас других него за свој спас, како то каже апостол Павле (Римљ. IX). А то значи примити друге у себе. Св. Исак Сиријанац каже:

„А какво је то срце које је испуњено милосрђем? То је изгарање срца за створове, за људе, за птице, за животиње, за змије, за демоне и за сва бића. Сећање на њих и гледање у њих изазива код светитеља сузе у очима. Велико и дубоко милосрђе које испуњава њихово срце не дозвољава им да отрпе ни најмању повреду једног бића. Стога се они моле свакога часа са сузама у очима за животиње, за непријатеље истине и за оне који им наносе зло”.⁵⁾

Отсуство страсти дакле није безосећајност, већ је то највећа осетљивост за друге. Да би стекли ту осетљивост морамо трпети, а и сама осетљивост је трпење. Само помоћу крста достижемо онај степен очишћења од страсти који је истовремено и осетљивост и врлина. Светитељи имају осетљивост за чистоту, јер из њих зрачи доброта, чистота самоодрицања или чистота интереса за човека као и прозачност Божија. Бог позива свако лице које то жели да ступи у заједницу с Њим и то на тај начин што он сваком лицу даје исту доброту, исту чистоту исти однос и прозачну искреност. Ова доброта, та прозачност и тај однос са једне стране је ослобођење од

3. Quest ad. Tyladium XXII, Migne 90 321 св.

4. Ambigua, Migne 91, 1081.

5. 81. беседа у Та evretevta Askitika, Никифор Монах Атина 1895, 306.

страсти а са друге стране је то врлина, пошто врлина не може постојати заједно са страшћу. Страст је управо слепило искључиве заинтересованости за самога себе. Врлина је живот за друге. Према својој степену добијају врлине различите називе. Врлина љубави укључује у себе највећу доброту, прозрачност и блискост према свима. У њој су садржане све врлине. Она је врлина, односно нестанак сваке страсти, и има се изједначити са обожењем, при чему је она истовремено и највише очовечење. Само у Богу може неко постати савршен човек, исто као што је Исус Христос Ипостасним сједињењем човечанске и божанске природе не само савршени Бог већ и савршени човек. Међутим човек постиже највећу сличност са Богом путем молитве, јер се он помоћу молитве сједињава са Богом и ослобађа се сваке друге делатности. Присуство Бога у души која Му се се моли „светли као светлост“.⁶⁾ Блистање светитеља је истовремено и блистање присутног Бога у њему.

Светост коју из себе зраче светитељи управо је та прозрачна окренутост ка другима, учешће у животу других и доброта. Највећу прозрачност има човек који је постао Бог, јер се он највише исказује. Међутим онај који се не отвара за општење са Христом, тај не може доживети ову прозрачност човека који је постао Бог. Али онај ко се отвори за то општење постаће свети, а то значи постаће прозрачан. Уопштено речено, постаће свети они људи који су прозрачни, јер ће бити чисти од егоизма и од страсти. А то је прави смисао човековог постојања. Они који се једни другима склањају са пута чине то стога што желе да сакрију неко зло. Због тога скривенога зла они нису прозрачни, они су мрачни. Светитељ је нова или обновљена твар, каже св. Симеон Нови Богослов.⁷⁾ Ако се на почетку налази стварање света, онда је човек у њега уведен као у палату Цареву, а обнова света почиње са човеком, потом човек даље врши обнову.

Св. Симеон Нови Богослов каже да светлост освећене душе чини и тело прозрачним. Међутим то се на земљи може остварити само делимично. Само на другом свету моћи ће и телеса да буду потпуно прозрачна. „Телеса светитеља бивају освећена делима душе која је уједињена благодаћу или се освећује учешћем у божанској светлости, а божанским огњем постају прозрачна, јако се разликују од осталих телеса па су и много чистија. Али када душе напусте тела, онда ова подлежу распадању и потпуно нестају... Јер човечија телеса не смеју се раздвојити и васкрснути пре него што се изврши обнова творевине“.⁸⁾

Али прозрачност која је последица преображења материје духом, и која у својој највишој форми значи васкрсење, није никаква физичка појава, она нема никакав спектакуларни карактер, она је једно егзистенцијално саопштење љубави, интереса за друге људе, учешће у њиховим трпљењима, у недовољностима њиховог живота, она је још и бојазан за њихове мрачне намере за које су криве њи-

6. Свети Исак Сиријанац, Беседа 23 стр. 92.

7. Етичка беседа I Сао 10 св. I, Sources chretiennes 122, стр. 258.

8. Етичка беседа II, стр. 375.

9. Етичка беседа I, глава II, св. I, стр. 204.

хове страсти. То је једно у највећем степену потресно саосећање. То је продор у потресни унутарњи живот неких других лица да бисмо их умирили и да бисмо им помогли, то је испољавање велике сопствене љубави према другима. Тако ће они моћи лакше да поднесу своја страдања и да се лакше поправе. Светитељ доживљава, у највећем степену своје човештво у овој осетљивости за туђе муке. Али ово човештво светитеља доживљава и онај који од светитеља прима помоћ у његовим страдањима и проблемима. На тај начин још једном се открива лични карактер светости. Свети Кирил Александријски тесно је повезао светост и жртву. Жртва је међутим крст и страдање, она је оданост ствари Божјој која тежи спасењу свих људи. Само онај који се саживео са стањем жртвовања, само тај се може уживети у стање светости и сродити се с њим.

Према томе до светости се долази потпуним поверавањем човечје личности Апсолутној Личности и Њеној вољи да спасе људе. Поверити се можеш само Божанској личности и само у Њеном загрљају можеш стварно постати трансцендентан. У заповести да останеш чист од страсти садржана је заповест да у односу према другима будеш чист и осетљив, као што је садржана и заповест да им се потпуно и искрено предаш и повериш.

Међутим апсолутно поверавање можеш пружити само једној Апсолутној Личности. А снагу за потпуно предавање себе можеш добити само тако ако се сјединиш са једном Апсолутном Личношћу која ће се и сама и теби предати кроз један узвишени силазак. Само ако нам Бог да силу Сина Божјег, који се сјединио са човеком и постао одан Богу, можемо постати свети. Потпуна оданост Богу има се изједначити са потпуном оданошћу Богу и прихватањем Божјих жеља. То је истовремено како чистота тако и прозачност за Бога и за људе. Светитељ се не сакрива, он се не претвара нити има таквих мисли које би биле противне Богу и људима. Светост долази од Бога, од Три Апсолутне Личности, од савршено чисте Тројице која према нама не гаји рђаве мисли него чисту љубав. Оданост Богу међутим долази и од чињенице да смо се као личност потпуно предали Пресветој Тројици, јер она гаји према нама апсолутну наклоност. Ову снагу предавања себе на вољу Божију ми постижемо преко Сина Божјег, који се и сам као човек сав предао Богу целом Својом људском вољом. Ако би се међутим својом целом вољом предали каквој безличној реалности, којој недостаје апсолутни благонаклони комуникативни карактер, онда би таква реалност била слика некаквог идола којој се приписује животодавна моћ, коју тај идол уствари нема. Оданост идољској слици не може стога да буде коначна и потпуна, јер убрзо увиђамо њену релативност, а поред тога ми у себи немамо снагу за апсолутно предавање себе нити та снага може доћи до такве реалности која сама нема у себи снагу апсолутне благонаклоности и апсолутне комуникативности. Снага за потпуно предавање себе Богу долази од удруживања тог порива са апсолутном љубављу Највише Личности, она долази од сједињења преданости човека са апсолутном љубављу Највише Тројице којој се предајемо. Идолопоклонство је увек ограничено и нејасно, јер оно не располаже апсолутном љубављу.

Светост долази само од апсолутне Божанске Личности, јер се ти на један апсолутни начин можеш само пред њом стидети. А само апсолутна Љубав, дакле апсолутна Чистота са којом се ти среташ, даје ти полет ка апсолутној искрености односно апсолутној чистоти и трансцендентности. Нема стида пред једним тзв. „безличним” Апсолутом. Пред једном личношћу која није апсолутна не можемо осећати стид на један апсолутни начин, јер такав стид осећамо само пред Једним Свезнајућим, Светим, Свељубећим Богом, пред Тројицом кроз коју просијава Једини Свети. То се дешава зато што једна не апсолутна особа сама по себи има много несавршенстава и ограничења у својој комуникативности, које особине су сличне твоме нивоу. Само ако опроштај даје једна савршено чиста Божанска Личност, она ти може дати и коначно умирење савести очишћењем твојих грехова. Само опроштај који ти да личност која говори у име Божје и која је и сама блиска Богу и која путем своје снисходивости доказује да кроз њу говори Бог, само опроштај који ти таква посвећена личност да може те умирити.

Само апсолутна Личност може по самој својој суштини да буде чиста и да има утанчана осећања потпуне чистоте. Ако је у паганско доба светост била особина ствари, она је у Старом завету откривена као особина Апсолутне Личности, а у хришћанству је она постала особина човечје личности у оној мери уколико је она испуњена Духом Светим, јер је у Христу апсолутна Личност постала и људска личност па Он онима који верују у Њега дарује свога Свегога Духа који се усељава у њих дајући им своју прозрачност и свој осећај за Бога. Једном безличном Апсолуту не можемо приписати чистоту у правом смислу, јер је чистота и ствар намере, мисли, субјективне дубине душе, нежности у односу на друге личности — као израз свесних поступака. И само један Апсолутни као Божанска личност може самим собом коначно и потпуно да буде чист, јер је та Личност чиста због Своје свемоћи а не путем напора и не на један ограничени начин. Привући нас и у нама пробудити истински интерес, може само једна личност јер само она може бити предата и само њој се можемо поверити са осећањем искрености. И само једна Апсолутна Личност може да привуче наш апсолутни интерес и да врши на нас апсолутни свесни утицај привлачности. Дакле само нас она може довести до тога да јој се ми поверимо и предамо апсолутном искреношћу, да јој се придружимо и да и ми сами кроз њу и за њу постанемо свети.

Ова преданост једној Апсолутној Личности значи истовремено и једну саможртву која освешћује, јер је она једно апсолутно самопревазилажење — изнад свега што је релативно и несавршено. Свако људско биће које се издиже изнад самога себе, које одустаје од себе и одриче се свега онога што значи егоизам, ускогрудост, ограничени интерес, страсна похота, бива освећено. Такав човек ће бити освећен, јер заборавља себе, јер сам себе непрекидно превазилази, путем свога истинитог општења са Апсолутном Личношћу и због моћи коју из Ње добија. А пошто се светост тако остварује на један најистинитији начин, може се рећи да је светост најбоља реализа-

ција човечанскога и откривање и доказивање најинтимнијег свети-
лишта човечјег.¹⁰⁾

Човечје биће је свето или постаје свето уколико се предаје и
посвети Највишој Личности и служењу вредностима које унапређу-
ју заједницу са Њом (најчистија доброта, строга истина и чиста пра-
ведност). Тај подвиг посвећења или „жртве“, то је нека врста свеште-
норадње. Сви они који се жртвују или се предају Божанској Лично-
сти, јесу свештеници, а освећени су својом преданошћу, својим чи-
стим, поштеним и искреним општењем са Богом.¹¹⁾ А својим прино-
шењем самога себе Богу човек служи целом свету, дакле он га осве-
ћује.¹²⁾ Онај ко сам себе освећује помаже свима онима који са њиме
долазе у додир да и они зажеље да постану свети. Сви они откривају
свој позив за светост као једини позив који их чини срећним и афир-
мише их као људе.

И предмети као и елементи који се налазе у цркви не примају
освећење искључиво за себе да би их оно раздвојило од осталих
светских елемената као каквих профаних предмета, него се они осве-
ћују као претставници који стоје у вези са свим предметима или
стварима у свету. Они се освећују због функције коју врше за наше
освећење. Ми се са њима опходимо са пажњом, јер су то дарови које
нам је Бог поклонио, ми их враћамо натраг Богу уз нашу захвалност.
Нежност опхоћења са њима даје нам способност да се према свим
предметима на тај исти начин опходимо, тако да све ствари посма-
трамо као дарове Божје, дарове којима се користимо у чистоти и
захвалности. Преко хлеба, воде, вина, маслиновог уља и жита који
се освећују у црквама прелази освећење на њих и на сваки хлеб, сву
воду, вино које човек употребљава. На овај начин улива се у човека
свети однос према свим стварима. Православни сељак пре него што
начне хлеб ставља на њега знак крста, а сви верни седају за сто уз
молитву, па на тај начин они доживљују један тренутак светости,
повезан са природним елементима као даровима Божјим. Све пред-
мете посматрамо у њиховој вези са Богом.

Православна црква одржава посебна богослужења за освећење
бугара, поља, кућа, салаша и домаћих животиња. Евхаристијски
хлеб пројектује орсол светости на сваки хлеб. А свештеници посеб-
но добијају освећење да буду посредници који посредују у освеће-
њу људи и ствари. Светост Христова постаје дакле бесмртна особин-
а свих верних и целога свемира као и свих његових односа према
свету.

Својом оданошћу Христу путем своје савршене заједнице с
Њим и кроз Њега са свима људима, светитељ васпоставља своју чо-
вечност у једном савршеном степену.

А како се то конкретно види у животу светитеља?

Код светитеља нема ништа подмуклог, неискреног, нема ништа
грубог, никаквог разметања или претварања. У њему се остварују у
највишем степену фина осетљивост, брига за ближње, учешће са

10. H. Mühlen, Десакрализација, Schöning, Paderborn 1971 стр. 10, Марко
Аскет, рум. Philokaliје св. I, стр. 282—283.

11. Al. Schmemman, For the Life of the World, New York 1963, стр. 69.

12. Idem, стр. 3.

свима тварима у њиховим проблемима и питањима. И то су дакле особине кроз које се превасходно остварује човечност. Светитељ стиче ове особине и то у првом реду због повезаности са Божанском личношћу. Међутим светитељ својим активним финим осећањем и осетљивошћу схвата и душевно расположење других људи и држи се на одстојању од свега онога што би та осећања могло да ослаби, мада он не избегава да им помогне при савлађивању њихових слабости и тешкоћа. Због тога му се обраћамо као најповерљивијем пријатељу. Светитељ чита са лица других људи и оне једва наслућене тешкоће или добре жеље и одмах их испуњава уносећи у то целога себе. Али он уме да чита и човекову нечистоту макако ова била сакривена и одмах врши на људе један очиститељни утицај префињеном моћи своје чистоте и својом патњом због њихове нечистоте. Из светитеља зрачи непрекидно дух преданости, бриге, несебичне дарожљивости, саучешћа, алтруистичке спремности на жртву у односу према свим људима, један дух који друге људе загрева и даје им поузданост да нису остављени сами. Он је јагње без греха спремно на свесну жртву, на подношење бола за друге људе, али је он истовремено и непоколебива стена која пружа поуздану потпору.

Међутим нема ниједне друге скрушеније, једноставније, неизвештаченије, ненадменије и у своме понашању „природније” особе, јер је он заиста преузео на себе све човечанско, стварајући тако између себе и осталих људи однос чистог поверења. Светитељи су постигли једноставност, јер су они у самима себи победили свако двојство или дволичност као што каже свети Максим Исповедник. Они су пребродили борбу између душе и тела, између добрих намера и недоличних дела, између варљивих изгледа и скривених мисли и, најзад, борбу између онога што тврде да јесу и онога што у стварности јесу. Они су постали такви, јер су се сасвим препустили Богу и у Бога се сабрали. Стога су они способни да целом својом душом себе целе предају у општењу са осталим људима.

Они увек имају храброст да варљиве слике створене страхом, надменошћу и страстима, умањују једним хумором високе префињености. Они се осмехују али се не смеју цинички, они су озбиљни, али не изазивају страх. Они придају бескрајну вредност скромним личностима док умањују гордост других, те на тај начин успостављају природну равнотежу међу људима. Они поштују све људе као створења Бога која су позвана у вечну заједницу са Њим. Светитељ је скоро неприметан а појављује се сасвим неупадљиво и скоро увек тада када нам треба од њега утеха, охрабрење и помоћ. Он остаје поред човека када овога сви напусте. За њега нема непремостиве тешкоће, јер он без сумње верује у помоћ Божју коју је кроз молитве измолио.

Он је најчовечније и најскрушеније биће и истовремено једна необична и изненађујућа појава која наводи друге људе да имају осећање да могу у себи да пронађу откривење природне човечности. Јер човечно је у тој мери сакривено да се има утисак да оно више није ни природно.

Он је оно најинтимније и истовремено, без његове жеље, оно најмоћније, он је тај који највише привлачи пажњу. Ускоро он ће

бити за тебе оно најинтимније и оно што има дубље разумевање од свих и поред њега ћеш се моћи најбоље и најнепријатније осећати, јер те он истовремено гони на то да ти сам сагледаш твоје морално несавршенство и мане. Он те савлађује својим једноставним изношењем своје чистоте и топлином своје доброте. У његовој близини обузима те стид због твога пада и удаљавања од твог правог човечанског нивоа, због тога што си запрљао човека у себи, твојом нечистотом, извештаченошћу, дволичношћу, свима манама које излазе још јаче на видело, јер си ти и нехотице направио упоређење између њега и тебе. Он не врши никакво насиље нити издаје строга наређења. Стога ти и не покушаваш да се сакријеш пред њим или да се уклониш испред њега ако си се већ одлучио на чистоту, док, у супротном случају, покушаваш да му се склониш са пута и то у већој мери него ономе који издаје строга наређења. У његовим мишљењима, у његовим саветима и његовим уверењима осећа се истрајност која нема ништа заједничко са душевном напетостју. Његово благо изречено мишљење о томе какви треба да будемо и шта би требало да чинимо, постаје заповест која је јача од било какве световне заповести. Да би следовали овом наређењу ми смо спремни на сваку жртву и на сваки напор. Јер светитељ не претставља само нежност и прозачност, него и праву човечанску издржљивост у доброту и прозачности, која га уздиже у божански свет који је прожет апсолутним ауторитетом. Услед тога се његова препорука очигледно доживљава као право ослобођење од неповерења у своју сопствену личност. Ти је осећаш као снагу и сигурну светлост која обасјава пут спасења којим ти мораш поћи ако хоћеш да се ослободиш од жалосне резигнације и од сазнања да си изгубљен. Ти даље осећаш да ти он даје светлост и снагу из свога најдубљег извора снаге и светлости, и доброту из најдубљег извора своје доброте. Ти се бојиш његовог загледавања у твоју душу, као што би се бојао од открића једне по тебе неповољне истине, али истовремено ти очекујеш његов поглед као лекара који ужива недвосмислен углед као честит и љубазан човек и који ће ти дати лек за твоју болест која те води у смрт.

У његовој крајњој благости и нежности и снисходивости осећамо снагу која се не може сломити никаквом овоземаљском силом. Нико није у стању да сломи његову чистоту, његову љубав према Богу и ближњем, његову потпуну преданост Богу и његову спремност да служи људима у правцу њиховог спасења. Онај ко се приближи светитељу открива у њему врхунац доброте и чистоте која је сакривена иза копрене снисходивости. Морамо учинити напор да би открили велика дела његовог самоодрицања и његовог човекољубља. Међутим његова величина пробија се кроз мирис доброте и чистоте којим он одише. Он је појава славе у кенози и снисходивости. Из светитеља зраче непоколебиви мир и тишина, али тај мир и ту тишину можемо добити и сачувати само изванредним напорима. Истовремено из њега зрачи једно неразметљиво и до суза ганутљиво саучешће у боловима других људи. Он је укоренен у Богочовекову непоколебивост пуну љубави и страдања. Он стоји на вечности силе и доброте Божје, како то каже св. Максим Исповедник, јер је он као

и Мелхиседек потпуно прожет присутношћу Божјом.¹⁴⁾ Међутим бесконачност његове непоколебивости у његовој божанској и човечанској љубави не искључује његово учешће у боловима људи, исто онако као што и Христос не престаје да за нас и даље пати у стању жртве, као што ангели не престају да човеку нуде увек своје окриље саосећања. Јер и истрајност у љубави која је спремна да помогне и истрајност у љубави која трпељиво сноси бол, то је мир у вечности, у једној живој вечности. То је „мир“ или „шабат“ до којег су дошли светитељи (Јевр. III, 18—IV, 11) који су изишли из Египта страсти. Али то није шабат несуетљиве нирване. Јер мир светитеља у вечности бескрајног човекољубља Божјег поседује снагу да и друге привуче себи, да им буде од помоћи, да би бол храбро поднели и да не би пали у очајање. Стога је светитељ претеча и помагач човечанству на његовом путу у правцу будућег есхатолошког савршенства, на путу вечне благодати и вечите истрајности.

На неки начин светитељ је победио време, јер је у времену он врло активан, па је тако достигао највећу сличност са Христом који се истовремено налази на небу и са нама на Земљи до краја времена. Светитељ носи Христа у себи сталним дејством љубави за спас људи. У току времена ми стално узимамо замаха да бисмо силом Христовом остварили што лепше наш људски лик у Богу. Светитељ је, како то вели Евдокимов, доспео у стање истоветности свога бића са егзистенцијом.¹⁵⁾

Светитељ претставља собом оне људске особине које су очишћене од шлаке подчовека и шупљина нечовека, он је исправитељ људског бића које је загађено животињским стањем. Он претставља оног човека кроз чију васпостављену прозачност Христос, Богочовек, открива безмерном добротом, духовном снагом и осећајношћу пралик човека. Светац је васпостављени лик живе, личне Апсолутности Бога која је постала човек. Он је истовремено циљ који нам се чини веома близу због свога у највећем степену доступног човештва али тако исто и циљ изгубљеног и обновљеног човека, који циљ нам се чини да је веома далеко од нас, или да је веома узвишен. Светац је врхунац потпуно остварене људске личности која је сада у могућности да води потпуно отворени и непрекидни разговор са Божанском Тројицом. Светитељ има унапред на себи светлцање вечног и савршеног човека. Светитељи већ садрже у себи провидно и сагледиво кулминирајуће Христово човештво које у њима добија врхунски израз. Они су ваплоћење многоструких животних потенција и потенција љубави овога човечанства. Још и више од тога, они откривају Бога у људском облику, Бога, који је постао човек, јер је права вечност управо лик Божији.

Ако је светост чиста и непосредна прозачност једне личности у односу на другу личност, онда та светост има свој извор у тројичности Божанских Личности. Субјекат светости може да буде само

13. Ambigua, Migne 91, 1193—1196.

14. Ambigua, Migne 91, 1044.

15. La Femme et le salut du monde, стр. 221.

једна личност у своме чистом односу према некој другој личности. Светост се реализује у чистоти и фином осећању савршеног спајања једне личности са неком другом личношћу. Јер чистота и нежност јесу потпуна прозрачност и брига једне личности у односу на неку другу личност и потпуно самопревазилажење према другој личности. Ова верност и несебичност налази од праискона свој највиши израз у односима између Божанских Личности Тројице. Дух као Дух Оца и Сина претставља ову савршену верност као Личност између Обојице те се стога и назива Светим. Из савршене међусобне верности и уважавања између Божанских Личности Тројице добијамо и ми моћ преко Светог Духа, моћ верности и старања и то прво у односу према Богу а самим тим и у односу према другим људима. И баш зато се „посвећује“, „освећује се“ онај који се у верности предаје Богу, он ступа у то стање примањем у себе Светог Духа. На тај начин ми смо истога Духа са Оцем и Сином. Ми можемо да и предмете освећујемо за верну службу Богу, али онај ко их верно приноси Богу, то је опет човек. Он је овлашћен да управља стварима у славу Божју. Један пред Богом апсолутно веран човек биће веран и према својим ближњима ако он своју верност према ближњем уоквири у верност према Богу, онако како је то Христос учинио: „Ја посвећујем себе за њих“ (Јов. XVII, 19). Човек добија ту своју апсолутну верност према Богу из верности коју му је показао Бог: „Будите свети као и ја Ваш Бог што сам свети“. Услед тога се веза између Бога и човека упоређује са везом између женика и невесте. А Црква је зато света, јер је она чиста и верна Невеста Христова. Народ Израилски упрљао је себе када је заборавио своју верност према Богу и када је учинио да његова веза са Богом буде непровидна и замрачена.

Човек међутим, који је Богу а самим тим и својим ближњима потпуно веран, бива очовечен у једном високом степену и постаје саосећајан. Осветити се то значи себе очовечити те је стога свако истинито очовечење истовремено и освећење.

Савршена светост, савршено свештенство човека било је реализовано у Христу, а тиме и очовечење у највишем степену, јер је Он себе Својим бескомпромисним животом у потпуној покорности и Својом најчистијом жртвом потпуно предао Богу. Али Он је себе потпуно предао и нама. Он се као Човск показао у истој прозрачности и верности Богу у којој се Он налази као Бог у Тројици. Кроз Христа се међубожанска верност Свете Тројице спустила међу нас у Личности Сина Божијег, како би је човечанство усвојило пред Богом и међусобно и како би нам Он излио Своју моћ, ону моћ коју ми треба да усвојимо у оба правца. Божанска Христова Ипостас савршене вечне верности постала је и Ипостас човечанства али и учовечена Ипостас ове верности.

Он нас упознаје са том моћи верности преко Светог Духа који је из Свете Тројице сишао на Христа као Човека. У Христовој жртви налази се и снага наше жртве. Управо у Његовом ваплоћењу врши се изванредно приношење човека Богу. „Пошто човек постоји само у маси на коју се сам ослања, то се постајање Бога човеком поставља као највиши и једини догађај суштинског савршенства човечје

стварности".¹⁶⁾ То да је Бог постао Човек — човечанство доживљава као победу над самим собом, јер потпуно прозрочна Божанска Личност Христа постаје заувек потпуно провидном, постајући место, обитавалиште човечије прозрочности.

Христос који има у себи највишу Божанску светост у човечанском облику истовремено је за људе и Човек у највишем степену. Ако је светитељ одиста човек за људе јер је у првом реду човек за Бога, онда је Христос у највишем степену човек за људе и то не зато да би нас разрешио обавезе да будемо свети, него зато да бисмо и ми помоћу Божјом постигли светост или активну верност према Богу и према својим ближњима.

Св. Кирил Александријски у своме делу „Поклонење у духу и у стварности“ истакао је чињеницу да ми само кроз Христа можемо постати свети, јер нас Он узима себи кроз своју жртву коју је принео Оцу, а пошто нам Он улива у нас исти чин и исту жртву као и стање самопревазилажења и преданости, онда то значи да и нас доводи у стање потпуне верности Богу у којем стању се и Он налази.

Светост као највиша унутарња прозрочност између Свете Тројице преноси нам се преко Христа као савршена осетљивост за везу између Бога и човека а затим и за везу унутар човечанства између људских личности.

Бог жели да се цео свет испуни светитељима и да цео свет постане свети као ново небо и нова земља, у којој ће владати правда и верност и светост, изливајући се из Свете Тројице преко Светога Духа.

Источно хришћанство мисли да се овај свет стално преображава преко свештенства које има моћ да прими и даље спроведе ток нестворених енергија Божјих у свет. Ово се стварује и кроз напор верних да достигну светост. Јер само ако светост искусимо на делу и ако се то искуство испуни активним присуством Божјим, имаћемо тада не само једно теоретско сазнање о Богу, него и сазнање о Његовој присутности, Његовој моћи и Његовој љубави, а то је онда сазнање које почива на искуству. „Мир имајте и светињу са свима, без овога нико неће видети Господа“ (Јевр. XII, 14).

У таквом стању налази се онај који истраје у светости, у истини и доживљавању Бога кроз искуство, јер Бог је жива истина и извор истине која освећује човека. „Освети их Твојом истином (Јов. X, 36). Ја посвећујем себе за њих да и они буду освећени истином“ (Јов. XVII, 19).

Светитељи сагледавају у себи и у целом свету Бога у Његовој делатној присутности. Они Га познају по љупкости Његове доброте, Његовог мира, Његове преобразитељске савршене моћи — а све те особине већ се налазе у самим свецима и делимично у другим људима. Светост није нешто статичко или индивидуално, већ је она процес непрекидног очовечења кроз обожење, процес који се остварује кроз однос између људи и Бога, између самих људи и целог универзума у Богу.

16. Karl Rahner, Општи погледи на христологију у „Problemes actuels de Christologie“. Travaux du Symposium de l'Arbresle, 1961 recueillis par E. Bousse et J. J. Latour, Paris, Desclee, 1965, стр. 21—22.

Summary

Dr. Dimitru Staniloae

SANCTIFICATION AND HUMANIZATION

The famous Romanian professor of theology has written an article in which he presents the teaching of the Holy Fathers on the transparency of the world which is the consequence of Christ's Transfiguration. The Orthodox Christianity believes that this world already started to be holy through its saints.

This world is in a constant process of being transfigured through the ministry of priesthood, which has the power to receive and convey the uncreated energies of God to the whole world.

This article is translated from the german periodical „**Orthodoxe Stimmen**”, Nr. 88/1975.